

Ekonomisk utveckling i fattiga länder

En teoriöversikt*

Arne Bigstens översiktsartikel behandlar olika faser i efterkrigstidens nationalekonomiska utvecklingsteori. På 40- och 50-talen analyserades u-ländernas ekonomier i regel med hjälp av nationalekonomiska standardmetoder. En reaktion mot detta kom under 60- och 70-talen och flera nya "skolor" etablerades. Erfarenheterna av dessa alternativa synsätt var inte alltid positiva och under senare år ser vi en svängning tillbaka till traditionella nationalekonomiska angreppssätt.

Syftet med denna artikel är att skissera huvudtendenserna i utvecklingsekonomins utveckling och diskutera dess nuvarande tillstånd. För att illustrera och konkretisera de allmänna resonemangen presenteras några utvecklingsteoretiska ansatser utförligare än andra.

Jag försöker i artikeln först ange vad som definierar ämnet utvecklingsekonomi och vad som skiljer det från andra delområden inom nationalekonomin. Därefter skisserar jag i grova drag ämnets utveckling under de senaste fyra decennierna, för att sedan gå in på en något utförligare diskussion av huvudtendenserna i denna utveckling. Det bör påpekas att översikten huvudsakligen är begränsad till utvecklingsteorier av allmän karaktär, medan analyser av speciella frågeställningar, som kvantitativt sett dominerar den ekonomiska utvecklingsforskningen, inte kan be-

handlas inom ramen för denna artikel.¹ Min ambition är att utifrån en genomgång av några mycket diskuterade teorier och modeller försöka påvisa hur ämnets inriktning har förändrats.

Vad är utvecklingsekonomi?

Det är uppenbart att utvecklingsekonomi inte är ett väl avgränsat område av nationalekonomin. Ämnet bör snarast ses som ett forskningsområde, där utövarna använder redskap från alla delområden inom nationalekonomin (och även andra ämnen). Det har rått ganska stor oenighet bland utvecklingsekonomer om vad som utgör en lämplig ansats i utvecklingsstudier. Bland förklaringarna till denna oenighet kan nämnas frågeställningarnas svårighetsgrad, bristande kunskap om institutionella förhållanden i u-länderna och svårigheter att få tillgång till goda data för att testa olika hypoteser.

ARNE BIGSTEN är docent vid nationalekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet. Han har i sin forskning sysslat med frågor rörande regional utveckling, inkomstfördelning, arbetsmarknad och utrikeshandel i u-länderna.

* Jag är tacksam för kommentarer och kritik från Stefan de Vylder, Carl Hamilton, Bertil Holmlund, Per Lundborg, Mats Lundahl och Marian Radetzki.

¹ För översikter se t ex Meier [1976], Yotopoulos och Nugent [1976], Lundahl och Södersten [1979], Todaro [1981], Little [1982], Jonung [1983], Gillis et al [1983] och Bigsten [1983].

Hur skall man då definiera ämnet — eller området — utvecklingsekonomi? En möjlig karakterisering är att säga att utvecklingsekonomin avser ekonomiska studier av en *speciell typ av länder*, dvs fattiga länder, och att det egentligen bara handlar om att applicera ekonomisk teori på u-länder med de anpassningar som man alltid gör till de konkreta situationer man studerar.

Man skulle alternativt kunna säga att utvecklingsekonomi skiljer sig från annan nationalekonomi så till vida att den omfattar studier av *utveckling*. Det är dock inte helt främmande för den traditionella nationalekonomin att studera långsiktiga förändringsprocesser; man kan också konstatera att utvecklingsekonomer under senare år i allt större utsträckning börjat intressera sig för analys av kortsiktiga problem.

En annan möjlighet är att ansluta sig till Little [1982] och hävda att utvecklingsekonomin kan särskiljas från annan nationalekonomi genom en särskild *analysstil*. Enligt detta synsätt skulle de specifika problem och förhållanden som finns i u-länderna ha lett till att man utvecklat ett speciellt sätt att analysera dessa ekonomier.

Det finns alltså en viss grund för att definiera utvecklingsekonomin utifrån den typ av ekonomier som studeras, problemställning och analysstil, men det är ändå svårt att dra en skarp gräns mot annan nationalekonomisk forskning på basis av dess kriterier. Jag tror dock inte att det är möjligt att ge en mer precis definition, utan vi får nöja oss med denna allmänt hållna beskrivning av vad utvecklingsekonomi är.

Svängning tillbaka

Under den första efterkrigstiden var vår kunskap om de fattiga ländernas ekonomier mycket begränsad. Ekonomer, som ville analysera dessa länders ekonomiska utveckling, var hänvisade till de redskap som redan fanns utvecklade

i i-länderna på basis av de där rådande förhållandena. Man kan alltså grovt säga att på 40- och 50-talen användes standardmetoder från nationalekonomin utan några större modifieringar. Under 60- och 70-talen kom det en reaktion mot detta, och det blev vanligt att hävda att traditionella metoder inte kunde appliceras på u-länderna eftersom dessa länder var helt annorlunda. Under dessa två decennier såg därför många nya och alternativa ansatser dagens ljus. Erfarenheterna av dessa var inte alltid positiva, varför man mot slutet av 70-talet kunde förmärka en viss desillusion bland utvecklingsekonomer som försökt sig på nya ansatser (se t ex Blomström och Hettne [1981] och de Vylder [1984]). Det man kunnat iaktta under senare år är närmast en svängning tillbaka i riktning mot mera traditionella angreppssätt.

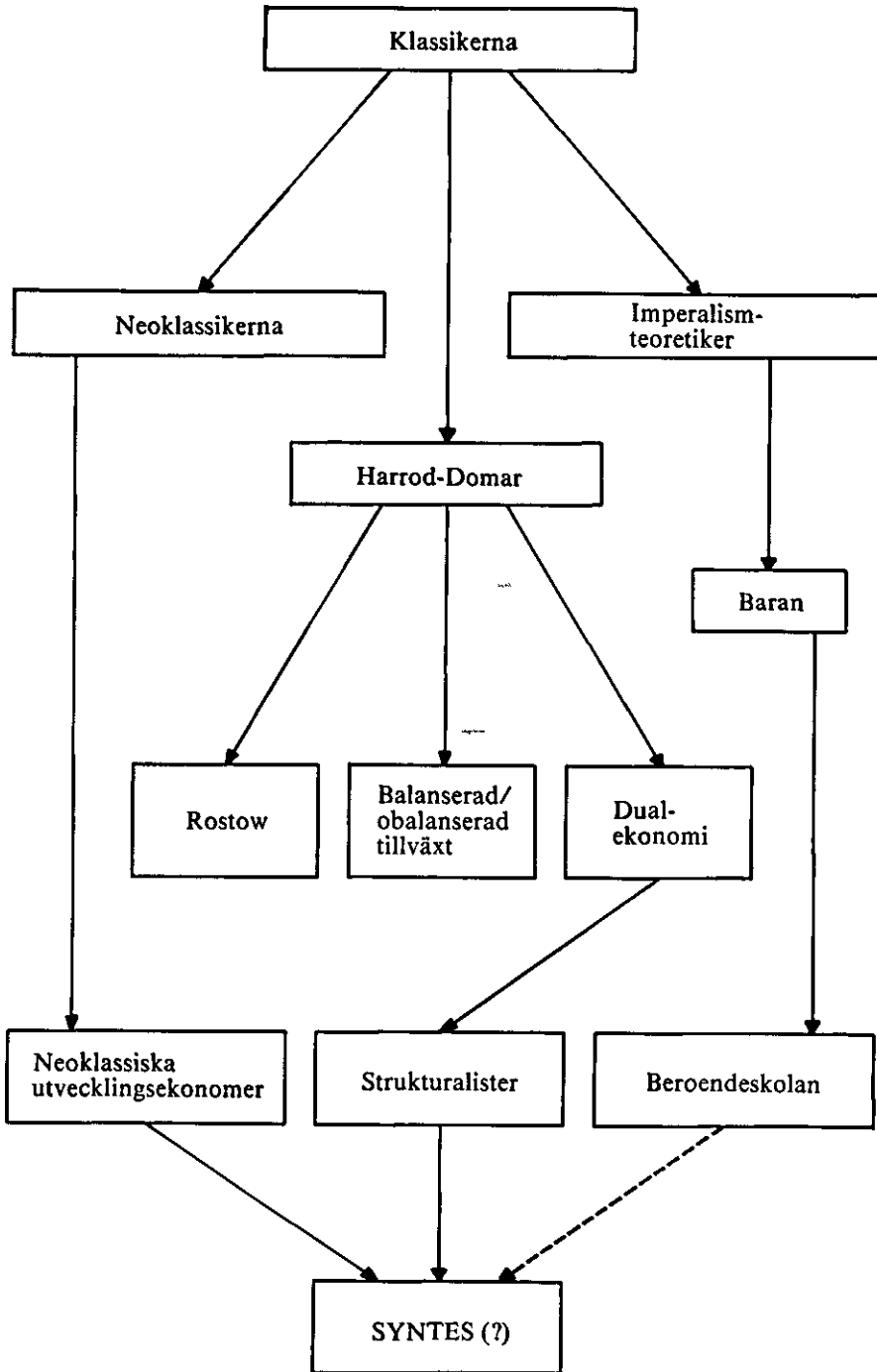
Jag tror att det finns ett par viktiga lärdomar att dra av vad som skett inom utvecklingsekonomin under efterkrigstiden. För det första har vi lärt oss att utvecklingsprocessen på ett komplicerat sätt är beroende av en hel rad faktorer, som man tenderar att bortse från i våra standardmodeller. Många av dessa är svåra att analysera och upptäckten av att de fanns gjorde att man försökte sig på nya grepp. Men vi har också lärt oss att sådana försök ibland ledde till mindre goda analyser. De var visserligen befriade från den tvångströja som den snävare vetenskapliga traditionen utgjorde — men de var tyvärr också frigjorda från de krav på stringens och logisk konsistens som denna tradition ställer.

Den ekonomiska utvecklingsteorins utveckling

Klassiker — neoklassiker — tillväxtteoretiker

Även om utvecklingsekonomin som vi nu känner den i huvudsak är en skapel-

Figur 1. Utvecklingsekonomins utveckling

se av efterkrigstiden, är det naturligtvis inte så att långsiktiga utvecklingsproblem aldrig tidigare har diskuterats inom ämnet nationalekonomi. Hos de klassiska ekonomerna var detta tema centralt. Jag skall här bara nämna tre namn, nämligen Adam Smith, David Ricardo och Karl Marx. Alla dessa tre hade vad man kan kalla "grandiosa" teorier om långsiktig utveckling. *Figur 1* skisserar huvudtendenserna i utvecklingsekonomin utveckling och ger en bild av ämnets rötter hos de klassiska nationalekonomerna (en alternativ framställning ges av de Vylder [1984]).

Från 1870-talet kom det synsätt som klassikerna representerade att ersättas av det neoklassiska perspektivet, där huvudintresset var prisbildning och jämviktsanalys. Långsiktig utveckling studerades föga under en lång period. Endast några få nationalekonomer intresserade sig under tiden från 1870 och fram till andra världskriget för tillväxt- och utvecklingsproblem. Bland de intressanta undantagen kan man peka på Joseph Schumpeter, som såg tillväxt och stabilitet som motstridiga begrepp. Han menade att utveckling var liktydig med innovationer och betonade entreprenörens roll som innovatör.

Kring andra världskriget började ekonomer på nytt att intressera sig för tillväxtproblem. Under den första efterkrigstiden var utgångspunkten att u-länderna var stagnerande och att det gällde att bryta denna stagnation och få till stånd en självbärande tillväxt. Vid denna tid fanns ingen utvecklingsekonomisk forskning att tala om. I analyser av u-länderna använde man därför direkt de redskap som hade utvecklats i i-länderna, och därvid kom tillväxtteori à la Harrod och Domar att spela en stor roll. Man utgick där ifrån att de avgörande variablerna var sparkvoten (sparandets andel av BNP) och kapitalkoefficienten (kapitalstockens storlek i förhållande till produktionen). Tillväxten

blir då hög när sparkvoten är hög och kapitalkoefficienten är låg. Eftersom det antogs att det var svårt att påverka kapitalkoefficienten, inriktades politiken på att höja sparkvoten. I den mån detta inte var möjligt så var det enda alternativ som stod till buds att skaffa investeringskapital från utlandet i form av lån, bistånd eller direktinvesteringar. Andra typer av förändringar ansågs vara av sekundär betydelse.

De Harrod-Domarinspirerade ansatserna följdes under 50-talet och början av 60-talet av en hel rad olika "skolor". Även om de idag kan kännas passé så har diskussionen om dem lärt oss en del och också påverkat den inriktning som ämnet utvecklingsekonomi fått.

Balanserad kontra obalanserad tillväxt

Rosenstein-Rodan [1943] argumenterade i en klassisk artikel om industrialisering i Östeuropa för att en balanserad tillväxt var nödvändig i fattiga länder. Denna artikel kan sägas vara den som etablerade utvecklingsekonomin, som vi nu känner den.

En häftig debatt fördes under ett par decennier om behovet av balans respektive obalans mellan olika sektorer i ekonomin. Grundtanken bakom strategin för balanserad tillväxt (i dess ursprungliga version) var att efterfrågan på produkter från en enstaka fabrik inte skulle vara tillräcklig för att köpa denna fabriks produkter. En skofabrik skulle visserligen kunna öka inkomster i landet om den kunde sälja skorna, men eftersom arbetarna i fabriken inte enbart kan konsumera skor så skulle inte detta vara möjligt. Om det däremot etablerades en hel kedja av företag, som producerade *olika* varor, skulle dessa tillsammans kunna skapa en efterfrågestruktur som motsvarar utbudsstrukturen. I sin första version baserades alltså teorin för balanserad tillväxt på komplementaritet i efterfrågan, men odelbarheter i produktionen spelar naturligtvis

också en roll; i annat fall skulle man kunna bygga fabriker i hur liten skala som helst (Rosenstein-Rodan [1943], Nurkse [1953] och Scitovsky [1954]. Så småningom utvidgades teorin till att se på industri kontra jordbruk och så småningom kom även infrastrukturen att dras in i diskussionen.

Det bör observeras att en utgångspunkt för resonemanget var att internationell handel inte är någon väg ut ur dilemmat med den begränsade marknaden. Om man kan sälja på export skulle det i princip kunna räcka med enbart en typ av produktion, trots att konsumenterna efterfrågar ett helt spektrum av varor. De icke-producerade varorna skulle man då kunna byta till sig på världsmarknaden.

Förespråkarna för obalanserad tillväxt (Hirschman [1958]) menade å andra sidan att den knappa resursen i u-länderna var tillgång på *beslutsfattande*. Hirschman ville därför ge större roll åt marknaderna. Det gällde att underlätta beslutsfattandet, och det kunde man göra genom att via successiva obalanser göra det tydligt var investeringar är lönsamma.

Anhängarna av balanserad tillväxt hävdade att man måste satsa på central planering för att undvika skadliga obalanser. Förespråkarna för obalanserad tillväxt menade å sin sida att man skulle satsa på sektors- eller projektplanering men därvid ta hänsyn till kopplingar mellan sektorer eller företag. En obalans där det finns en stark ekonomisk koppling skulle enligt detta synsätt medföra ytterligare investeringar, som återförde ekonomin mot balans.

Det finns naturligtvis många skäl till att planering kan behövas t ex när priserna är snedvridna, när det finns sociala motiv till att sälja produkterna eller tjänsterna under marknadspriset, när okoordinerade investeringsbeslut skulle leda fel och vid mycket stora investeringar. (Se t ex Sen [1960], UNIDO

[1972], Little och Mirrlees [1974], Blitzer et al [1975], Taylor [1979] och Little [1982].) Om man tolkar dessa förutsättningar strikt finner man att det nästan alltid finns motiv för planering i ett u-land. Man måste dock ställa detta behov i relation till de planeringsresurser landet har till sitt förfogande. Mot bakgrund av de senaste decenniernas erfarenheter kan man konstatera att planering är en svår och resurskrävande verksamhet, som ibland skapar fler problem än den löser.

Rostows stadieteori

En annan ansats som tidigare diskuterades mycket var Rostows stadieteori (Rostow [1960]). Han ville förstå hur man kan nå ett stadium där tillväxten blir självbärande, dvs den kan fortgå av egen kraft utan utifrån kommande kapital. Rostow menade att man kan särskilja fem stadier i alla samhällens utveckling. Det är först det *traditionella samhället* där det finns ett tak för produktionen och de mesta krafterna måste ägnas åt matproduktion. Under *förstadiet till genombrottet* börjar teknologin att ändras, marknaderna att expandera, institutioner byggas upp och företagare börjar investera och ta risker. Därefter kommer man till *genombrottsstadiet* (take-off), där den självbärande tillväxten tar sin början. Det som karakteriserar detta stadium är att nettoinvesteringarna snabbt ökar (från under 5 procent till över 10 procent av BNP), att modern teknologi börjar användas, tillverkningsindustrin blir ledande, företagarklassen växer och den centrala administrationen blir starkare. Efter detta stadium går utvecklingen utan egentliga problem via *vägen till mognad*, där investeringskvoten ytterligare höjs, fram till *masskonsumtionssamhället*, som är det samhälle vi har i i-länderna idag. Enligt Rostow genomlöper alltså alla länder samma utvecklingsprocess. De har bara kommit olika långt.

Rostows teori har kritiserats av både ekonomer och ekonomhistoriker. Ett av huvudproblemen med denna typ av mycket generella teorier är att det är svårt att testa dem empiriskt. Kritikerna av Rostow påpekade att stadiindelningen inte är operationell, att det inte finns någon mekanism som förklarar varför samhället rör sig från ett stadium till nästa, att man inte kunnat empiriskt observera det diskontinuerliga hopp i sparkvoten som Rostow säger karakteriserar genombrottet och att tanken att alla startar från samma utgångsläge försummar betydelsen av u-ländernas relationer till andra länder nu och tidigare.

Även om man bör kunna lära sig mycket om ekonomisk utveckling genom att studera historien, bör man vara försiktig med att dra historiska paralleller och göra ad hoc-mässiga generaliseringar från enstaka länders erfarenheter; det finns ingen unik bästa väg till välstånd. Grandiosa generella teorier av denna typ förekommer knappast längre inom utvecklingsekonomi.

Dualekonomimodellen

Den utvecklingsteoretiska ansats från 50-talet som har haft störst betydelse och som har lämnat det mest bestående intrycket på professionen är Lewis' modell för utveckling i dualistiska ekonomier. Lewis [1954] byggde på idéer från klassikerna och menade att u-ländernas ekonomier kan delas upp i två sektorer, en kapitalistisk sektor och en traditionell sektor inriktad på självhushåll.

Förändringsprocessen i u-länderna initierades av att en kapitalistisk modern sektor introducerades i en traditionell ekonomi. De två sektorerna kom sedan att fungera i stor utsträckning oberoende av varandra. Den enda kopplingen mellan dem av betydelse är överföringen av arbetskraft från den traditionella sektorn till den moderna sektorn. Det antas i modellen att den

moderna sektorn är den dynamiska delen av ekonomin som investerar och expanderar. Denna sektor rekryterar arbetskraft från den stagnerande traditionella sektorn, och den kan rekrytera obegränsade mängder till en fast lön som bestäms av existensminimum i den traditionella sektorn. Det finns alltså ett *överskott på arbetskraft* i den traditionella sektorn.

Den moderna sektorn kan göra allt större vinster allt eftersom man expanderar kapitalstocken och rekryterar mer arbetskraft till den givna lönen. Dessa vinster återinvesteras, vilket gör det möjligt att absorbera ytterligare arbetskraft och att ytterligare öka vinsternas andel av BNP. Modellen innebär alltså att inkomstfördelningen över tiden vrids till den sparande klassens, dvs kapitalisternas, fördel. Processen antas fortsätta tills hela arbetskraftsöverskottet är absorberat. Då kommer lönerna att börja stiga och prisbildningen kommer att ske i enlighet med neoklassisk teori.

Lewis' modell har utsatts för kritik från många håll (se t ex kapitel 3 i Meier [1976]) och alternativa dualekonomimodeller har utvecklats (Fei och Ranis [1961] och Jorgenson [1961]). En stor debatt rasade i början av 60-talet om hans antagande att arbetskraftens marginalproduktivitet i jordbruket var noll eller nära noll (vilket var förklaringen till att den moderna sektorn kunde rekrytera folk till en låg, given lön). Många pekade t ex på att under högsäsong i jordbruket är all arbetskraft sysselsatt, och att permanent flytta bort denna skulle få negativa effekter på jordbruksproduktionen. Kritikerna hade rätt på denna punkt, men Lewis' modell faller inte med detta; huvudsaken är att den moderna sektorn kan rekrytera arbetskraft till en given lön. Antagandet att bara kapitalister sparar har också kritiserats, och även här har kritikerna rätt i viss mening. Det torde

dock vara så att kapitalisterna oftast sparar en *större andel* än de fattiga i den traditionella sektorn. Det finns alltså en viss kärna av realism i Lewis' antagande.

Vad Lewis var ute efter var att fånga en process där u-ländernas ekonomier gradvis kommersialiserades. Han menade att omflyttningen av arbetskraft från den traditionella till den moderna sektorn här var det centrala.

En del av Lewis' efterföljare, som t ex Harris och Todaro [1970], tolkade Lewis' modell i termer av migration från jordbruket på landsbygden till industrin i städerna. Deras modell beskriver urbaniseringens drivkrafter på ett intressant sätt, men jag menar att kommersialiseringen av landsbygden i stora delar av tredje världen följer ett något annorlunda mönster än vad Harris och Todaro föreställde sig. Åtminstone i länder som Kenya finns den stora majoriteten fortfarande kvar på smågårdarna. Småböndernas inkomster kommer dock i allt större grad från avsalu-produktion eller lönearbete. Denna förändring i inkomstmönstret har alltså kommit till stånd utan en stor omflyttning till städerna.

Man kan alltså hävda att utvecklingen på flera sätt har skilt sig från det mönster som Lewis och hans efterföljare drog upp. Detta är dock inte detsamma som att modellen i sig är felaktig. En teoris förutsägelser gäller naturligtvis bara under angivna förutsättningar.

Det tänkande som Lewis representerar har dock en viss skuld till att u-länderna har valt en utvecklingsstrategi där jordbruket försumrats. Lewis såg jordbruket som stagnerande och utan dynamik varför det gällde att investera i den moderna sektorn. Erfarenheterna visar dock att även jordbruket kan vara dynamiskt och utvecklas om förutsättningarna inte förstörs av en ekonomisk politik inriktad enbart på att utveckla industrin. Att försumma jordbruket på

det sätt som gjorts har ofta varit negativt både för tillväxten och inkomstfördelningen.

Strukturalister kontra neoklassiker

Lewis' dualekonomimodell är den insats i det tidigare skedet av utvecklings-ekonomins utveckling som sannolikt har betytt mest för utvecklingen av ämnet. Lewis fick ekonomerna att på allvar börja ta hänsyn till att u-länderna är *disintegrerade* ekonomier med stora skillnader mellan olika sektorer vad gäller produktivitet och funktionssätt. Det som har levt vidare hos i första hand de ekonomer som kan kallas strukturalister är antagandet att de marknadsimperfectioner och trögheter som finns i u-länderna är drag som kommer att bestå under en längre tid och som explicit bör beaktas i analyserna. Myrdal [1968] är en av de mest inflytelserika ekonomerna i denna grupp. Han argumenterar för en bred, institutionell ansats, där man explicit tar hänsyn till trögheter och motverkande krafter i hela det sociala systemet.

Det som främst har skiljt neoklassiker och strukturalister åt inom utvecklingsökonomi är kanske synen på ekonomiernas *flexibilitet*. Strukturalisterna har tenderat att se världen som mer rigid med hinder, flaskhalsar och trögheter. De har ofta betraktat utbud och efterfrågan som oelastiska och därmed ifrågasatt prismekanismens förmåga att åstadkomma kvantitetsförändringar. Strukturalisterna har därför i allmänhet varit mer positivt inställda till direkta interventioner än neoklassikerna.

Neoklassiskt inriktade utvecklings-ekonomer har haft en mer optimistisk syn på ekonomiernas flexibilitet. De menar att ekonomier nästan alltid uppvisar en hög grad av flexibilitet och att människor och företag verkligen anpassar sig till ändrade priser och möjligheter. Även neoklassiker menar att det kan ta tid, men de har en mer optimis-

tisk syn på anpassningshastigheten än strukturalisterna.

Den bild av neoklassiker och strukturalister som getts ovan är naturligtvis ytterst förenklad. Man kan se dem i deras renodlade former som två ändpunkter i ett spektrum, där de flesta utvecklingsekonomer befinner sig någonstans i mellanskiktet. Ingen är renodlad neoklassiker eller renodlad strukturalist. Jag tror att man idag kan ana en syntes av neoklassikernas metoder och prisbildningsanalys och en del av strukturalisternas konkreta insikter om de institutionella förhållandena i u-länderna. Det kan i detta sammanhang vara värt att peka på en tvärsnittsstudie av Agarwala [1983] gällande sambandet mellan snedvridningar i priser och tillväxt i u-länderna under 70-talet. Denna visar på ett klart negativt samband mellan snedvridna priser och tillväxttakt, och det verkar heller inte som om den politik som gett snedvridna priser lett till en jämnare inkomstfördelning.

Den marxistiska traditionen och beroendeskolans

Som visades i *figur 1* finns det också en marxistisk tradition inom utvecklingsforskningen. Inom den marxistiska traditionen har man primärt analyserat *imperialismen*, dvs relationer mellan rika och fattiga länder inom det kapitalistiska systemet. Man kan särskilja tre faser i utvecklingen av den marxistiska synen på u-länderna (Palma [1978]).

Den *första fasen* representerades av Marx och Engels. Marx såg imperialismen som en i viss mening progressiv kraft, eftersom den eliminerade förkapitalistiska strukturer och banade väg för ett mer utvecklade samhälle. I den *andra fasen* av den teoretiska utvecklingen, med Lenins som ett ledande namn, betonades att inneboende motsättningar inom kapitalismen ledde till kapitalexport från i-länderna och konkurrens om råvarorna i u-länderna. Le-

nin m fl betonade de svårigheter som är förknippade med en sen industrialisering och menade att utveckling bara var möjlig när kolonierna brutit banden med i-länderna. Det ledande namnet i den *tredje fasen* var Baran [1957]. Man har nu definitivt övergivit tanken på att kapitalismen skulle kunna vara en progressiv kraft. Beroendet kan ej brytas och därför är kapitalistisk utveckling i u-länderna blockerad. Man pekar på att även om kolonialismen upphört så existerar ett mera komplicerat efterkolonialt beroende, där det utländska kapitalet begränsar och snedvrider utvecklingen.

Ett genomgående tema i dessa olika analyser är att *centrum*, dvs i-länderna, gynnas på *periferins*, dvs u-ländernas bekostnad. Detta är också utgångspunkten i de analyser som vi här har betecknat som beroende-skolan. Närmast kan man väl se denna skola som en utveckling av Barans tankegångar.

Man skulle kortfattat kunna hävda att beroendeskolans huvudtes är att utveckling i de kapitalistiska i-länderna är förknippad med underutveckling i tredje världen (Leys [1977]). Det antas att det utländska kapitalets dominans leder till låg produktivitet i u-länderna och gör att länderna förblir beroende och externt orienterade, vilket i sin tur gör att lokala initiativ blockeras och autonom utveckling omöjliggörs. Systemets fortbestånd garanteras av att det finns klasser i periferin som har gemensamma intressen med den härskande klassen i centrum.

Kritiken mot denna ansats har varit stark under senare år (Blomström och Hettne [1981]). Den första typen av kritik har gällt det empiriska stödet för skolans huvudtes, nämligen att utveckling inom det kapitalistiska systemets ram är omöjlig. Erfarenheterna i de nya industriländerna visar att detta inte är riktigt. Det har snarare i dessa fall varit så att tillgången till världsmarknaden

har varit en förutsättning för utvecklingen. En annan typ av kritik har varit att teorins utsagor ofta ligger på en så hög abstraktionsnivå att det har varit omöjligt att vare sig bevisa eller förkasta dem. Det har inte varit möjligt att visa på något klart samband mellan de karakteristika på underutveckling som angetts och grad av utveckling. De försök till utveckling mot mindre beroende som har gjorts, typ Tanzania, har för övrigt knappast varit framgångsrika.

Den generella utvecklings-teorins kris

På grund av dessa nedslående erfarenheter har därför även beroendeteoretikerna under senare år blivit mer modesta. Man kan nog säga att det för närvarande inte finns någon skola som gör anspråk på att kunna presentera den *generella* utvecklingsteorin. Jag menar att vi inom utvecklingsekonomin ram för närvarande inte kan förklara t ex varför det är just länderna i Europa, Nordamerika och ytterligare några som är i-länder. Varför inte lika gärna Egypten, som för några tusen år sedan var mycket mer utvecklat än Europa? Vi har ingen generell modell för att förklara detta utan behöver här göra ekonomisk-historiska studier av enskilda fall. Så småningom kanske man via sådana studier kan finna något mönster, men jag kan inte se att vi för närvarande har gjort det.

Utvecklingsekonomin har också svårt att förklara varför t ex Syd-Korea och Kenya, som för tjugofem år sedan var ungefär lika fattiga, nu skiljer sig så kraftigt åt i inkomstnivå. Utifrån renodlat ekonomiska resonemang är det svårt att finna någon enkel förklaring. För att kunna förklara skillnaden i utveckling måste man kanske också inbegripa sociala och kulturella faktorer i analysen.

Även om utvecklingsekonomin inte

kan förklara dessa skillnader i utveckling på några decenniers sikt, så behöver detta inte innebära att den är oanvändbar. Om svaret på frågan varför Syd-Korea har distanserat Kenya är att Syd-Korea har annorlunda kultur och social struktur, så är detta något som utvecklats under årtusenden och något som sannolikt är i det närmaste opåverkligt. Från policy-synpunkt är en sådan insikt alltså inte speciellt användbar. En utvecklingsekonom får därför ta vissa förhållanden som givna och därefter för varje land försöka ange vad man bör göra, givet de förutsättningar man där har.

Utvecklingsekonomin tillstånd

Under 70-talet kunde man grovt särskilja tre grupper av utvecklingsekonomer, även om dessa lånade mycket från varandra. De var neoklassiker, strukturalister och beroendeteoretiker (Chenery, [1975]). På 80-talet ser vi tendenser till en viss integration av främst neoklassiska och strukturalistiska synsätt (och i viss mån även beroendeteoretiska ansatser). Som ett exempel på denna utveckling kan man nämna moderna analyser av små bondehushåll, där neoklassiska verktyg används för analys av partiellt kommersialiserade jordbruk (se Barnum och Squire [1979]).

Jag tror alltså att vi under 80-talet kan komma att få en något större enighet om hur man metodologiskt skall gå tillväga för att analysera utvecklingsproblem. Däremot tror jag inte att vi lyckas komma överens om en generell teori för utveckling eller om vilka faktorer som ytterst bestämmer utvecklingen. Vi kommer inte att få någon syntes i den bemärkelsen att vi når fram till den allmänna utvecklingsteorin. Erfarenheterna och förhållandena i olika länder är så olika att generaliseringar är omöjliga (åtminstone för närvarande). Det borde dock vara möjligt att komma

fram till vissa för u-ländernas utveckling gemensamma drag. Kanske är det åtminstone möjligt att finna att grupper av u-länder med speciella karakteristika utvecklas på ett likartat sätt.

Den helt övervägande delen av dagens utvecklingsforskning bedrivs inte på den generella nivå som de teorier som här diskuterats befinner sig, utan den ägnas åt mera konkreta delproblem. Bland de väsentligare områdena i de senaste decenniernas utvecklingsforskning, förutom dem som redan berörts, kan nämnas forskning kring utrikeshandel och handelspolitik, arbetsmarknadens funktionssätt och sysselsättningsproblem, jordbruks- och landsbygdsutveckling, utbildning, de multinationella företagen, inflationen, teknologisk utveckling, sparande och kapitalbildning, befolkningstillväxt, migration, inkomstfördelning och fattigdom samt industrialiseringsstrategier. Man kan nog med visst fog säga att den förändring i synen på utvecklingsproblemen som man kunnat iaktta under senare år till stor del beror på att man i de mer detaljerade studierna har funnit att en del av de generella modellerna varit dåligt förankrade i verkligheten.

Utvecklingsforskningens framtid

Det är svårt att formulera teoretiska modeller för utveckling, eftersom den är beroende av en rad faktorer av vilka många är svåra att kvantifiera. Därför måste en avvägning mellan *precision* och *bredd* göras. I utvecklingsforskningens första fas prioriterades ofta exakthet i snäv bemärkelse, medan man under 60- och 70-talen i ökad grad kom att lägga vikt vid bredden på precisionens bekostnad. Den process som kan iakttas kan vara utveckling mot en form av syntes, en kompromiss mellan precision och bredd.² Vi försöker formulera modeller som uppfyller rimliga krav på konsistens och stringens samtidigt som

de förmår inkorporera u-ländernas specifika karakteristika i analysen. Jag menar att ett viktigt metodologiskt arbete inom utvecklingsforskningen idag är att utveckla teorier med hjälp av de redskap som vi redan har i verktygslådan.³ Förutom att detta torde vara det mest fruktbara sättet att utveckla utvecklingsekonomin, så kan utvecklingsekonomin därigenom också förhoppningsvis befrukta den allmänna nationalekonomiska teorin.

Referenser

- Agarwala, R., [1983], *Price Distortions and Growth in Developing Countries*, World Bank Staff Working Paper, no 575, Washington, D.C.
- Baran, P.A., [1957], *The Political Economy of Growth*, Monthly Review Press, New York.
- Barnum, H.N., Squire, L., [1979], "An Econometric Application of the Theory of the Farm Household", *Journal of Development Economics*, vol. 6, mars.
- Bigsten, A., [1983], *Income Distribution and Development. Theory, Evidence and Policy*, Heinemann, London.
- Blitzer, C.R., Clark, P.B., och Taylor L., [1975], *Economywide Models and Development Planning*, Oxford University Press, London.
- Blomström, M., Hettne, B., [1981], *Beroende och underutveckling. Den latinamerikanska beroendeskolans bidrag till utvecklingsteorin*, Prisma, Stockholm.
- Chenery, H.C., [1975], "The Structuralist Approach to Development Theory", *American Economic Review*, vol. 65, maj.
- Chenery, H.C., [1983], "Interaction between Theory and Observation in Development", *World Development*, vol 11, oktober.
- deVylder, S., [1984], "Utvecklingsteorier och utvecklingsstrategier i går och i dag", i *Bistånd i kris*, Liber.
- Fei, J.C.H., Ranis, G., [1961], "The Theory of Economic Development", *American Economic Review*, vol. 51, september.
- Gillis, M., Perkins, D.A., Roemer, M., Snodgrass, D.R., [1983], *Economics of Development*, W.W. Norton, New York.
- Harris, J., och Todaro, M., [1970], "Migration, Unemployment and Development: A Two-sector Analysis", *American Economic Review*, vol. 60, mars.

² Se dock även diskussioner i Hirschman [1982], Chenery [1983], Lal [1983], Streeten [1983] och de Vylder [1984].

³ För diskussioner om tvärvetenskaplighet i utvecklingsekonomin, se Livingstone [1981] och Lundahl [1981].

- Hirschman, A.O., [1958], *The Strategy of Economic Development*, Yale University Press, New Haven, Conn.
- Hirschman, A.O., [1982], "The Rise and Decline of Development Economics", i *The Theory and Experience of Economic Development*, red. Gersovitz et al, Allen & Unwin, London.
- Jonung, L., (red.), [1983], *U-landsekonomi*, Liber, Malmö.
- Jorgenson, D.W., [1961], "The Development of a Dual Economy", *Economic Journal*, vol. 71, juni.
- Lal, D., [1983], *The Poverty of Development Economics*, The Institute of Economic Affairs, London.
- Lewis, W.A., [1954], "Economic Development with Unlimited Supply of Labour", *The Manchester School of Economic and Social Studies*, vol. 22, maj.
- Leys, C., [1977], "Underdevelopment and Dependency: Critical Notes", *Journal of Contemporary Asia*, vol. 7, no 1.
- Livingstone, I., [1981], "The Development of Development Economics", *ODI Review*, no 2.
- Little, I.M.D., [1982], *Economic Development. Theory, Policy and International Relations*, Basic Books, New York.
- Little, I.M.D., och Mirrlees, J.A., [1974], *Project Appraisal and Planning for Developing Countries*, Heinemann, London.
- Lundahl, M., [1981], "Teorins plats inom utvecklingsekonomin", *Ekonomisk Debatt*, vol. 9, nr 8.
- Lundahl, M., Södersten, B., [1979], *Utvecklingsökonomi*, 2:a upplagan, Aldus, Stockholm.
- Meier, G.M., (red.), [1976], *Leading Issues in Economic Development*, 3:e uppl., Oxford University Press, New York.
- Myrdal, G., [1968], *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations*, Pantheon, New York.
- Nurkse, R., [1953], *Problems of Capital Formation in Underdeveloped Countries*, Basil Blackwell, Oxford.
- Palma, G., [1978], "Dependency: A Formal Theory of Underdevelopment or a Methodology for the Analysis of Concrete Situations of Underdevelopment", *World Development*, vol. 6, juli—augusti.
- Rosenstein Rodan, P., [1943], "Problems of Industrialization of Eastern and South Eastern Europe", *Economic Journal*, vol. 53, juni—september.
- Rostow, W., [1960], *The Stages of Economic Growth*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Scitovsky, T., [1954], "Two Concepts of External Economies", *Journal of Political Economy*, vol. 51, april.
- Sen, A.K., [1960], *Choice of Techniques*, Basil Blackwell, Oxford.
- Streeten, P., [1983], "Development Dichotomies", *World Development*, vol. 11, oktober.
- Taylor, L., [1979], *Macro Models for Developing Countries*, McGraw-Hill, New York.
- Todaro, M.P., [1981], *Economic Development in the Third World*, 2:a uppl. Longman, London.
- United Nations International Development Organization [1972], *Guidelines for Project Evaluation*, United Nations, New York.
- Yotopoulos, P.A., och Nugent, J.B., [1976], *Economics of Development: Empirical Investigations*, Harper & Row, New York.